

Književnost.

Slovenska.

Iv. Cankar: **Kurent**. Starodavna pripovedka. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. — Za Novo leto nam je podaril Ivan Cankar novo — kako bi že rekel? — povest ni, pesem ni, sploh ni nič takega, kar bi se dalo imenovati s kakšnim v slovstvenih zgodovinah že obrabljenim izrazom. Toda na tem ni nič ležeče! Novi časi morajo prinesiti tudi nove slovstvene proizvode, ki se ne dajo lahko ujeti v stare šablone. Nam se ne gre za ime, ampak za stvar. Ako je stvar pomembna dovolj, se bo o pravem času že tudi našla prava beseda za njeno označenje. Oglejmo si torej to delo samo.

Novo delo g. Ivana Cankarja ne razvija nobene nove ideje, ne prinaša nobene nove misli in nobenih novih značajev. Razvija nam na približno isti način, kot v nekaterih poprejšnjih delih, iste misli in nazore, često celo s podobnimi ali skoraj istimi izrazi. Tukaj se junak imenuje „Kurent“, kje drugje pa kako drugače, toda stvar ostane ena in ista.

Cankar je simbolist, osebe v njegovih spisih niso iz krvi in mesa, kot drugi ljudje, ki lazijo po zemlji, ampak so samo zračne figure, so samo meglene alegorije, pod katerimi nam pisatelj razlaga nekatere svoje nazore. One ne žive, ne delajo in ne govorijo kakor drugi ljudje, saj nam ne predstavljajo življenja, ampak samo pisateljeve nazore. Cankarjevi spisi spadajo v oddelek bajk. V bajki pisatelj ne mara opisavati živali in njihovega življenja, ampak one so mu samo sredstvo, da plastično pove kakšno misel ali poda kakšen nauk. Podobno tudi Cankar ne slika ljudi in življenja, ampak razlaga samo nekatere svoje nazore pod gotovimi alegoričnimi človeškimi postavami. Kakšni so ti nazori, katere nam on vbija do prenasičenosti?

Poglejmo Kurenta!

Pokvečeno, nebogljen otroče je zagledalo svet v okoliščinah, da mu ni rodna mati ni želela življenja. Za nič ni bil, prav za nič na svetu, vsem ljudem samo v nadlego in od vseh zaničevan in preganjan. Ni bil ne za šolo, ne za delo, ampak samo potepal se je. Nekoč je slučajno srečal neko dekle in takrat je vzkripelo v njem in čutil se je navdahnjenega od muz. Prišel je igrati, kot ni igral še nihče, toda ljudje ga niso razumeli in niso cenili. Slednjič je naredil pogodbo s škratom, ki mu je dal svojo harmoniko. Odslej je hodil Kurent po svetu in igral ljudem in vse je drvilo za njim. Pisatelj nam slika posamezne skupine ljudi, ki gredo za Kurentovo godbo, ter pri tem drastično ironizira našo družbo. To bi bila nakratko vsebina povesti!

Tip človeka, katerega preganja zla usoda vse življenje brez vsake njegove krivde, ki nima ne enega srečnega trenutka v življenju, se rodi pokvečen in betežen, samo v nadlego staršev, mu teče življenje brez solnca in brez dežja, ter slednjič umrje reven in zapuščen od vseh, tak tip človeka je pri Cankarju nekaj jako obrabljenega. Kurent ni torej v tem oziru čisto nič novega. V drugem delu povesti — ako smemo

rabiti ta izraz — pa pride persiflaža naše slovenske družbe, vse brez izjeme. Kurent ima torej dva dela, ki nista med sabo v nobeni posebno tesni logični zvezi, dva različna predmeta, ki bi se dala bolje obdelati vsak zase: Nepoznan umetnik, katerega svet zaničuje in ne ceni njegove umetnosti radi nedostatkov njegove zunanosti, ter lahkoživi Kurent, kateremu je dal škrat harmoniko, da vabi z igranjem za sabo lahkomišelnost družbo.

Cankar je, kakor se kaže, že dosegel mejo svojega razvoja in že razvil svoje nazore. Njegova pesem je že izpeta. Nekaj časa sem že ni ustvaril ničesar več novega, ne v značajih, ne v razvoju dejanja, da, celo jezik in izraz sta mu postala nekako stereotipna. Kdor prebere par njegovih del, pozna vse njegove ljudi in celo stavki in izrazi se povračajo eni in isti. Tudi v Kurentu nam je podal ravnoisto kot v nekaterih poprejšnjih delih. Pokvečen in zaničevan postopač, katerega nikdo ne mara, in nerazsodna tolpa, ki išče lahkomišelnost vedno le trenutnega užitka. Duševno obzorje in polet misli sta pri Cankarju majhna, pesem, katero nam je zapel in izpel, je kratka ter pričinja, ako se vedno in vedno premleva, slednjič presedati. Nadarjenost se Cankarju mora priznati, toda njegovo opazovanje in proučevanje je bilo površno, pozitivnih idej manjka popolnoma, iz njegovih spisov nam zeva nasproti velika praznosta, katere ne more izpolniti razkošni, apokaliptični slog.

V Kurentu je ponovil Cankar napako, katero je naredil v „Novem življenju“. Menda je hotel iz kakšnih posebnih vzrokov imeti več strani v knjigi, kakor je pa imel tvarine v glavi. Torej je zlasti drugi del neizmerno razpredel, ponavlja večkrat eno in isto ter dela vtis, kakor pridigar, ki se ni dobro pripravil za pridigo: Vleče in vleče veliko čez določeno mero in slednjič preneha s pridigo brez pravega konca.

Zlasti prvi del svojega spisa je zabelil Cankar z raznimi aforizmi, ki so včasih jako lepi in čitatelja vsaj nekoliko odškodujejo za strašno monotonijo dejanja.

V Kurentu, kakor tudi v drugih spisih, Cankar rad moralizuje in izraža včasih misli, ki se na prvi pogled zde odobrjljive, ki so pa samensebi v resnici popolnoma anarhistične in bi v dejanju morale razbiti vso moralno podlago, na kateri sloni sedaj človeška družba. „Za eno močno koprnenje ti bodo vsi grehi odpuščeni,“ pravi v Kurentu (str. 25); „koprnenje“, „kes“, „bolest“ itd. pomeni pri Cankarju ona naravna bolest, ki sledi za vsakim moralnim slabim dejanjem, neki mačjevec, ki se polasti človeka, ko je storil zlo. Bolest tega kesanja je po Cankarju zadostna, da opraviči vsako slabo dejanje, ta „bolest“ je sploh pri njem edina in najvišja čednost, najbolj čednostni so torej ljudje, ki največ greše, ker oni imajo največ „bolesti“. Ti nazori, ako bi se dali uveljaviti v življenju splošno, bi morali seveda izpodbiti obstoj človeški družbi. Vredno bi bilo, da bi nam kdo znanstveno in obširno analiziral moralne nazore Cankarjeve.

Dr. L. L.